

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2021.47.11>

Marian GŁOWACKI
Częstochowskie Towarzystwo Naukowe

Życie i działalność harcerska, nauczycielska i wychowawcza druha harcmistrza Jerzego Biczaka (1926–2020)

Fot. 1. Jerzy Biczak
Źródł: zbiory prywatne Teresy Biczak

Wstęp

Są ludzie skromni, niedbający o zaszczyt i rozgłos, lecz których osobowość, działalność i dorobek nie pozwalają o nich zapomnieć. Takim człowiekiem był druha harcmistrz Jerzy Biczak. Zmarł 20 lutego 2020 roku, w wieku 94 lat. Od dzieciństwa był harcerzem i działaczem Związku Harcerstwa Polskiego. Kochał ideały harcerza i krzewił je przez całe swoje długie życie. Wyszkolił kilka pokoleń harce-

rzy i takich jak on zapaleńców życia harcerskiego, postępujących zgodnie z dewizą: „Wszystko, co nasze, Polsce oddamy”.

Druh hm. Jerzy Biczak rozpoczął swoje *Zapiski historyczne*, będące swoistą nieopublikowaną autobiografią, mottem:

Działali i działają w harcerstwie mimo siwych włosów, wielu lat i różnego zdrowia. Nadal czują się instruktorami Związku Harcerstwa Polskiego. Zawsze są gotowi, gdy „głos trąbki wzywa”, do powrotu w szeregi zielonych i szarych mundurów, bo to się nazywa – bo to jest służbą. Służą Bogu i Ojczyźnie.

Był człowiekiem postępującym zawsze zgodnie z harcerskim kodeksem moralnym – w życiu zawodowym, w pracy nauczyciela i wychowawcy kilku pokoleń absolwentów Liceum Pedagogicznego w Częstochowie oraz w życiu prywatnym. Uczył przedmiotów pedagogicznych. Ciągłe doskonalił swoją wiedzę zawodową. Łączył pracę zawodową z działalnością instruktora Związku Harcerstwa Polskiego.

Jerzy Biczak w swoim życiu prywatnym był kochającym mężem, ojcem i dziadkiem. Zawsze uśmiechnięty, dowcipny, tryskający humorem, wnosił przyjazną atmosferę do codziennego życia rodziny oraz spotkań, w których uczestniczył. Był uprzejmym, zawsze skłonnym do pomocy sąsiadem.

Przygotowując niniejsze opracowanie poświęcone śp. Jerzemu Biczakowi, wykorzystałem jego *Zapiski historyczne* i własnoręcznie opracowany życiorys oraz prace opublikowane, poświęcone harcerstwu w Częstochowie, oraz ustne wspomnienia jego rodziny i znajomych. Pisząc o jego życiu i działalności, przedstawiłem je na historycznym tle działań ZHP w Częstochowie. Mam nadzieję, że uda mi się przybliżyć czytelnikowi życie i działalność oraz niepowtarzalny urok dh. hm. Jerzego Biczaka.

Życie i działalność harcerska, nauczycielska i wychowawcza

Jerzy Biczak urodził się 18 sierpnia 1926 r. w Częstochowie, w rodzinie inteligentnej. Jego ojciec, Stefan Biczak, urzędnik bankowy, zmarł w 1927 roku. Matką była Aniela z d. Kursa. Był jedynakiem. Po śmierci ojca jego matka wyszła po wtórnie za mąż, za Tadeusza Kurasińskiego. Pracował dla rządu jako urzędnik i razem z rządem wyjechał z kraju w 1939 r. Pracował w Londynie dla Rządu na Obczyźnie. Wrócił do Polski w 1946 r. Podjął pracę w Spółdzielni „Nowe Życie” jako prezes. Zginął w 1984 r., w wypadku tramwajowym.

W dzieciństwie Jurek mieszkał z rodzicami (matką i ojczymem) w domu jednorodzinnym przy ulicy Wolnej 37¹. W latach 1936–1939 uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 10, przy ul. Olsztyńskiej 42, w dzielnicy Zawodzie. Dzielnica była

¹ Informacje pochodzą od żony Teresy Biczak.

typowo robotnicza. Mieszkańcy pracowali głównie w niedalekich fabrykach włókienniczych: „Motte”, „Warta”, „Stradom” i „Częstochowianka”. Będąc uczniem tej szkoły, w listopadzie 1938 r. wstąpił do drużyny² harcerskiej. Drużynowym był druha (dh) Stefanowski, a opiekunką z ramienia Rady Pedagogicznej – druha (dhn), harcmistrz (hm) Maria Kostrzewska, nauczycielka w tej szkole. Dh Biczak napisał o tym:

Zapisałem się do drużyny harcerskiej i chodziłem na zbiórki. Ćwiczyliśmy musztrę harcerską, wiązaliśmy węzły harcersko-żeglarskie, alfabet Morse’a przy pomocy rąk i pierwszy raz spotkałem się z postacią Baden-Powella³. W marcu 1939 r., rodzice kupili mi czapkę harcerską. Na cały mundur nie starczyło. Najwięcej cieszyła mnie złota lilijka na czapce⁴.

Był to okres obchodów 25-lecia harcerstwa częstochowskiego. Z tej okazji w 1937 r. ukazało się wydawnictwo *W 25 rocznicę harcerstwa Ziemi Częstochowskiej* pod redakcją prof. Steczki. Publikacja zawierała rys historyczny harcerstwa częstochowskiego w okresie 1912–1937 oraz wspomnienia, wiersze, zdjęcia. 21 i 22 maja 1938 r.⁵ odbyły się główne obchody Jubileuszu 25-lecia Harcerstwa Ziemi Częstochowskiej i Złot Zagłębiowskiej Chorągwi Harcerzy, komendzie której podlegał obszar Częstochowy i powiatu częstochowskiego harcerzy (obszar harcerek podlegał Komendzie Kieleckiej Chorągwi Harcerek)⁶. Był to okres szybkiego rozwoju harcerstwa, który został przerwany przez wybuch drugiej wojny światowej.

² Podstawową jednostką organizacyjną w ZHP jest drużyna harcerska. Drużyna dzieli się na zastępy. Związek kilku drużyn (muszą być to minimum trzy drużyny z co najmniej dwu grup metodycznych) nazywa się szczeblem. Szczępy i drużyny mogą należeć do związku drużyn. Jest to jeszcze większa jednostka terytorialna. W jej skład wchodzi minimum 5 drużyn (z każdej grupy metodycznej). Inne jednostki organizacyjne to kręgi – instruktorskie, starszyny, seniorów czy akademickie. Drużyny, kręgi, szczeple i związki drużyn są skupiane w hufcach, które obejmują pewne terytorium. W mniejszych miejscowościach istnieje jeden hufiec dla całego miasta, a w większych – hufce obejmują daną dzielnicę. Hufce z całego województwa należą do jednej chorągwi. W Polsce mamy 17 chorągwi – 16 wojewódzkich i 1 stołeczną. Od 2003 r. w ZHP działają następujące grupy metodyczne: zuchy – członkowie w wieku 6–10 lat, pracujący metodyką zuchową, harcerki i harcerze – członkowie w wieku 10–13 lat, pracujący metodyką harcerską, harcerki i harcerze starsi – członkowie w wieku 13–16 lat, pracujący metodyką starszo-harcerską (przy. M.G.).

³ 1 sierpnia 1907 r. brytyjski generał Robert Baden-Powell zorganizował na wyspie Brownsea w Anglii obóz młodzieżowy, który zapoczątkował dzieje skautingu. Był twórcą zasad skautingu (przy. aut.).

⁴ J. Biczak, *Zapiski historyczne. Instruktorzy – instruktorzy – działacze*, Komisja Historyczna Hufca ZHP, Częstochowa, opracowanie niepublikowane.

⁵ Z. Łęski, *ZHP w Częstochowie i Kłobucku*, Częstochowskie Zakłady Graficzne, Częstochowa 1993, s. 48.

⁶ R. Stefaniak, *Kalendarium*, s. 10.

W czasie okupacji niemieckiej Jerzy Biczak przebywał w domu. Opiekował się matką, gdyż ojczym został zmobilizowany w 1939 r. i wrócił dopiero w 1946 r. Od 1941 r. pracował w fabryce „Stradom” w charakterze pomocnika murarza, aby uchronić się przed wywiezieniem na roboty przymusowe do Niemiec.

W czasie okupacji harcerze zeszli do podziemia. 17 października 1939 r. powstał samodzielny hufiec Szarych Szeregów – rój „Obraz”⁷. Szare Szeregi były ramieniem zbrojnym zakonspirowanego ZHP. Wszystkie działania i akcje harcerzy częstochowskich opisał dh Zygmunt Łęski, pseudonim „Młody”, walczący w Szarych Szeregach⁸. W styczniu 1945 r. Szare Szeregi zaprzestały działalności konspiracyjnej. Od września działały w Częstochowie trzy hufce (dwa harcerzy, jeden harcerek) podporządkowane Kieleckiej Chorągwi ZHP⁹.

Po wyzwoleniu, w styczniu 1945 r., Jerzy Biczak wstąpił do wojska jako ochotnik i został skierowany do Oficerskiej Szkoły Lotnictwa w Dęblinie. Podczas ćwiczeń w skokach spadochronowych uległ wypadkowi i przeszedł do cywila. Po demobilizacji rozpoczął naukę w Liceum Pedagogicznym w Częstochowie. W I klasie, w lutym 1946 r., wstąpił do drużyny ZHP, którą prowadził nauczyciel tej szkoły, dh podharcistrz (phm.) Jan Dziwiński (członek Szarych Szeregów w czasie okupacji hitlerowskiej). Niebawem został mianowany przybocznym (pomocnikiem drużynowego) drużyny im. Stanisława Konarskiego przy Szkole Ćwiczeń w Częstochowie, a od września 1947 r. pełnił funkcję drużynowego. Próbę drużynowego uzyskał 15 maja 1947 r. i prowadził drużynę do 1948 r. Jednocześnie był instruktorem Komendy Hufca Częstochowa-Miasto, a w lecie organizatorem obozów i zimowisk harcerskich. W niektórych obozach był zastępcą komendanta ds. programowych. W 1949 r. został mianowany przez Komendę Hufca Częstochowa-Miasto referentem lustracyjnym hufca. Pomagał drużynowym, udzielał im instrukcji, brał udział w szkoleniach i kursach dla drużynowych i funkcyjnych.

Po ukończeniu Liceum Pedagogicznego w 1948 r. rozpoczął studia zaoczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie. Po 2 latach studiów i po kilkuletniej przerwie przeniósł się w 1965 r. do Wyższej Szkoły Pedagogicznej do Krakowa, na kierunek „pedagogika z psychologią”. Studia ukończył w 1969 r., uzyskując stopień magistra nauk pedagogicznych. Również poszerzał i doskonalił swą wiedzę w zakresie szeroko rozumianej metodyki nauczania i wychowania na kursach i szkoleniach zawodowych. Od 1 września 1949 r. podjął pracę jako nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 25 w Częstochowie. Zorganizował tam drużynę harcerską¹⁰.

⁷ „Ocalić od Zapomnienia” 2007, nr 2 (pisemko wydawane od 1. 09. 2007 r. przez Komisję Historyczną Hufca ZHP w Częstochowie).

⁸ Z. Łęski, *ZHP w Częstochowie i Kłobucku*, s. 76–158.

⁹ R. Stefaniak, *Kalendarium*, s. 13.

¹⁰ J. Biczak, *Życiorys*, opracowanie niepublikowane.

W latach 1949–1950, pod wpływem władz politycznych, ZHP odchodził stopniowo od tradycyjnych metod harcerskich, podejmując czynny zgodny ze społeczno-politycznymi wytycznymi władz. Do końca 1949 r. zostało zlikwidowane baden-powellowskie harcerstwo.

W latach 1946–1950 na terenie Częstochowy działały jeszcze organizacje antykomunistycznego skautingu: Harcerstwo Polskie, Orleńscy Mściciele, Ojczyzna, Nauka i Cnota oraz Polska Organizacja Młodzieży Skaut. Od połowy 1950 r. hufce harcerskie przekształcone zostają w Miejską Organizację Harcerską w Związku Młodzieży Polskiej. Formami pracy są: czynny społeczny, akcje solidarności z narodem wietnamskim, konkursy szkolne, współzawodnictwo w nauce. Stan ten trwał do grudnia 1956 r., kiedy reaktywowany został Hufiec Związku Harcerstwa Polskiego wchodzący organizacyjnie w skład Katowickiej Chorągwi ZHP, wracający do tradycyjnych wartości i metody skautingu. Pozostało jednak wiele działań mających komunistyczny wydźwięk polityczny¹¹.

W sierpniu 1949 r. Jerzy Biczak rozpoczął pracę w Szkole Podstawowej nr 25 w Częstochowie. Pracował tam do końca sierpnia 1951 r. Od września 1951 r. do sierpnia 1965 r. pracował jako nauczyciel przedmiotów pedagogicznych w Liceum Pedagogicznym¹², gdzie prowadził drużyny harcerskie w oparciu o podstawowe metody przedwojennego wychowania harcerskiego. Harcerstwo w Liceum Pedagogicznym zostało zorganizowane w październiku 1948 r. przez nauczyciela WF, podharczmistrza Jan Dziwińskiego, drużynowego Szarych Szeregów w czasie okupacji hitlerowskiej. Drużynowym został uczeń klasy III liceum, dh Edmund Olejniczak. W działalności harcerskiej pomagał nowo zatrudniony podharczmistrz Jerzy Biczak. Drużyna odbywała swoje miesięczne zbiórki według przyjętego programu pracy¹³, zastępy zdobywały sprawności¹⁴ związane z Har-

¹¹ R. Stefaniak, *Kalendarium*, s.14–18.

¹² W budynku szkoły w latach 1917–1939 mieściło się Prywatne Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Żydowskich Szkół Średnich i Powszechnych. W czasie okupacji (wrzesień 1939–styczeń 1945) pomieszczenia zajął Arbeitsamt (niemiecki urząd pracy), a w latach 1945–1965 znajdowało się w nich Liceum Pedagogiczne. W 1965 powstało tam Technikum Chemiczne i Zasadnicza Szkoła Chemiczna. W 1972 utworzono Liceum Zawodowe o kierunku chemicznym oraz Technikum Chemiczne. Obecnie znajduje się tam Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida (przyp. aut.).

¹³ J. Biczak, *Problematyka oraz działalność drużyn harcerskich w zakładach kształcenia nauczycieli w Częstochowie w latach 1949–1974* [w:] *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego 1911–1996*, red. R. Stefaniak; Komisja Historyczna Hufca ZHP Częstochowa, Częstochowa 1997, s. 39.

¹⁴ Sprawności harcerskie – harcerski instrument metodyczny. Sprawnością jest biegłość harcerza w pewnej dziedzinie, wykazana w praktyce. Zdobywanie sprawności wskazuje, że dany harcerz wykonał określone zadania i posiadał niezbędne umiejętności. Sprawności są zdobywane indywidualnie (przyp. aut.).

cerską Służbą Polski, zaproponowaną przez Komendę Główną ZHP. Harcerska Służba Polski była akcją powołaną na przełomie 1947/1948 r. przez Naczelnictwo i Komendę Główną ZHP, której celem była realizacja określonych kierunków działania harcerstwa: 1) las i rola – tępienie chwastów, sadzenie lasu, pomoc rolnikom przy pracach polowych; 2) kultura i oświata – radiofonizacja wsi, pomoc wiejskim szkołom, repolonizacja autochtonów; 3) odbudowa kraju – zakładanie boisk, ogródków jordanowskich, odbudowanie miast i wsi po zniszczeniach wojennych. Akcja objęła lata 1947–1949. Częstochowskie harcerstwo spełniło w ramach Harcerskiej Służby Polsce bardzo doniosły cel wychowawczy i ważną społeczną rolę w odbudowie zniszczeń wojennych¹⁵.

W 1954 r. dh Jerzy Biczak zorganizował w szkole tzw. drużyny instruktorskie dla czwartych i piątych klas liceum. Opracował program szkolenia przyszłych nauczycieli, którzy zostaną instruktorami harcerskimi. Zastępy instruktorskie przetrwały do 1961 r., a następnie w związku z częściową likwidacją liceów pedagogicznych włączono je do ogólnego szczebu harcerskiego przy nowo powstałym Zespole Szkół Chemicznych¹⁶. Od września 1965 r. do sierpnia 1970 r., pracował w Szkole Ćwiczeń przy Liceum Pedagogicznym.

Fot. 2. Liceum Pedagogiczne w Częstochowie przy ul. Jasnogórskiej 8 (obecnie LO. im. C.K. Norwida)

Źródło: <https://nk.pl/szkola/68829/klasy>.

¹⁵ J. Biczak, *Harcerska Służba Polsce w drużynach harcerskich w Częstochowie w latach 1947–1949*, [w:] *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego 1911–1996*, red. R. Stefaniak, Komisja Historyczna Hufca ZHP Częstochowa, Częstochowa 1997, s. 34–38.

¹⁶ J. Biczak, *Problematyka oraz działalność drużyn harcerskich w zakładach kształcenia nauczycieli w Częstochowie w latach 1949–1974*, s. 40.

Druhna Halina Pałka, jedna z Jego uczennic, obecnie zasłużona harcmistrzyni ZHP, w *Ukłonie w stronę p. prof. Jerzego Biczaka* napisała:

Jako dziecko nie należałam do organizacji. Ani mnie, ani moim rodzicom nie odpowiadał charakter tego „pionierskiego harcerstwa” w białych bluzkach i czerwonych chustach. Dopiero w 1956 r., po październikowym przewrocie, kiedy znów zorganizował się ZHP w szarych mundurkach, ja też, już jako prawie dorosła 17-letnia pannica, zostałam harcerką. Stałam się nią całym sercem, z entuzjazmem i przekonaniem dzięki umiejętnej zachęcie mojego ówczesnego wychowawcy, p. prof. Jerzego Biczaka.

Wg niej

[...] umiejętność podejścia do uczniów, do wychowanków, jest czasem ważniejsza od tytułów i stanowisk. A tę umiejętność miał nasz wychowawca, p. prof. Jerzy Biczak. Zachętał humorem, czasem kpina, gdy wymagała tego sytuacja, ale przede wszystkim chęcią przekazania nam swoich umiejętności, przekonań, poglądów, Profesor umiał porwać nas, „zarazić” swoim entuzjazmem¹⁷.

W latach 1970–1980 dh Jerzy Biczak był członkiem Rady Hufca ZHP w Częstochowie i przewodniczącym Komisji Stopni Instruktorskich¹⁸ w Częstochowie. Organizował obozy harcerskie, szkoleniowe dla drużyn i zastępów w celu przygotowania uczniów do przyszłej pracy w drużynach i zastępach ZHP. W latach 1965–1970 wykładał w WSP w Częstochowie przedmiot „metodyka wychowania w ZHP”¹⁹.

Od września 1970 r. do sierpnia 1975 r., Jerzy Biczak był dyrektorem Liceum Pedagogicznego dla Wychowawczyń Przedszkoli²⁰.

¹⁷ H. Pałka, *Ukłon w stronę p. prof. Jerzego Biczaka*, rękopis załączony do *Zapisków historycznych* dh. Jerzego Biczaka.

¹⁸ Wg. Uchwały nr 40/XXXVI Rady Naczelnej ZHP z dnia 6 marca 2011 r. w sprawie systemu stopni instruktorskich: 1. Stopnie instruktorskie wyznaczają drogę rozwoju instruktorskiego. Odzwierciedlają wiedzę, dojrzałość społeczną, umiejętności wychowawcze i doświadczenie instruktora zgodne z ideą stopnia. Zdobywanie stopnia nie wymaga pełnienia funkcji na określonym poziomie struktury organizacji. 2. Stopnie instruktorskie: przewodnik – przewodniczka, podharcistrz – podharc mistrzyni, harcmistrz – harcmistrzyni, są zdobywane przez członków zwyczajnych ZHP (przyp. aut.).

¹⁹ J. Biczak, *Problematyka ZHP w programach WSP w latach 1971–1974*, [w:] *Szkiecy z dziejów harcerstwa częstochowskiego 1911–1996*, red. R. Stefaniak; Komisja Historyczna Hufca ZHP Częstochowa, Częstochowa 1997, s. 40–43.

²⁰ Po zlikwidowaniu Liceum Pedagogicznego w 1974 r. budynek szkoły przejęła Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Wprowadziła się jeszcze jako Wyższa Szkoła Nauczycielska. Znajdował się tu Instytut Pedagogiki, Psychologii i pracownie Wydziału Artystycznego. W latach dziewięćdziesiątych XX w. zgłosiła roszczenia do budynku jego właścicielka i w 2000 r., wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego, zwrócono jej budynek. Od tego czasu zamienił się w ruinę (<https://czestochowa.wyborcza.pl/czestochowa/1,48725,958278.html>).

Fot. 3. Liceum Pedagogiczne Wychowawczyń Przedszkoli, ul. Jasnogórska 62 (stan obecny w ruinie)
Źródło: <https://www.google.com/search?q=Liceum+Pedagogiczne+Wychowawczy%C5%84+Przedszkoli,+ul+Jasnog%C3%B3rska+62>

Uczył przedmiotu „pedagogika przedszkolna”. W 1949 r. w Liceum utworzona została żeńska drużyna harcerska, którą prowadziła phm. Stanisława Sońta. Ożywienie pracy harcerskiej nastąpiło po objęciu funkcji dyrektora przez phm. Jerzego Biczaka, instruktora Komendy Chorągwi w Katowicach i Komendy Hufca w Częstochowie. Istniejąca drużyna została podzielona na dwie drużyny – istniejącą drużynę harcerzy oraz drugą, nowo powstałą drużynę harcerek. Powstał Szczep Harcerski im. XX-lecia PRL. W latach 1965–1974 szczepem opiekował się dh Jerzy Biczak. Drużyna harcerek z I i II klasy prowadziła pracę typowo harcerską z ukierunkowaniem na pomoc ludziom starszym i dzieciom. Dla klas III i IV, a później również V, utworzono drużynę harcerską dla dziewcząt w celu przygotowania przyszłych wychowawczyń w przedszkolach do pracy z drużynami zuchowymi, z kursem dla drużynowych zuchowych, który prowadziła hm. Halina Pałka, namiestnik zuchowy w Komendzie Hufca. W okresie letnim, w latach 1969–1971, szczep organizował obozy harcerskie w Wąsoszu Górnym w ramach zgrupowania obozów Hufca ZHP. Obozy prowadzili hm Jerzy Biczak lub hm. Stanisława Sońta. Wraz z likwidacją przez MOiW Liceum Pedagogicznego dla Wychowawczyń Przedszkoli w latach 1976–1977 rozwiązany został istniejący przy liceum szczep harcerek²¹.

²¹ J. Biczak, *Problematyka oraz działalność drużyn harcerskich w zakładach kształcenia nauczycieli w Częstochowie w latach 1949–1974*, s. 42–43.

W roku szkolnym 1974/1975 Jerzy Biczak, będąc dyrektorem Liceum Pedagogicznego Wychowawczyń Przedszkoli był jednocześnie dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 1 w Częstochowie. W czasie pełnienia funkcji powstała tam drużyna harcerska i cztery drużyny zuchowe²². W 1978 r. został wyróżniony stopniem Harcmistrza Polski Ludowej Chorągwi Katowickiej.

1 sierpnia 1975 r. został przeniesiony do pracy w Kuratorium Oświaty i Wychowania w charakterze wizytatora ds. profilaktyki i resocjalizacji w Częstochowie. Na tym stanowisku pracował do 1986 r. Był współorganizatorem Kręgu Instruktorskiego przy Kuratorium Oświaty i Wychowania dla wizytatorów – instruktorów i prowadził szkolenie informacyjne dla kadry kuratorów, za co został wyróżniony odznaką „Kształcenie Kadry Instruktorskiej” przez Komendę Chorągwi.

W 1984 r. był współzałożycielem Kręgu „Senior”, którego w latach 1983–1987 był przewodniczącym. Z tego kręgu została – przez Komendę Chorągwi w Częstochowie – powołana Komisja Historyczna. Dł. Jerzy Biczak opracował podstawowe zadania Komisji, co zainicjowało powstanie takich komisji w hufcach na terenie Chorągwi Częstochowskiej.

W nr. 11 pismka Komisji Historycznej „Ocalić od Zapomnienia” napisano:

Oprócz współpracy z grupą instruktorów Komisji dł. Jerzy Biczak tworzył cykl *Zapisków historycznych*, opisując historię ZHP, dzieje harcerstwa w Częstochowie, oraz prezentując pracę wybranych szczepów harcerskich działających w szkołach naszego miasta. Wszystkie te wiadomości i informacje, czerpane z różnych źródeł pisanych oraz z wizyt w szkołach i rozmów z instruktorami, zostały zebrane w pokażnej liczbie „zielonych zeszytów” będących obecnie w zbiorze dokumentacji Hufca ZHP w Częstochowie²³.

We wrześniu 1986 r. został zatrudniony jako pedagog szkolny w Centrum Kształcenia Ustawicznego nr 1 w Częstochowie. Zawodowo pracował do czerwca 1995 r., kiedy odszedł na emeryturę po 46 latach pracy w zawodzie nauczycielskim. Będąc na emeryturze, pozostał członkiem Kręgu „Senior” i wszedł w skład Rady Kręgu. Został również powołany przez Komendę Hufca w Częstochowie na członka Komisji Historycznej. Opracowywał dla drużynowych tematy do gawęd, prowadził dla nich szkolenia na tematy historyczno-metodyczne, był inicjatorem akcji i imprez w Hufcu. Jerzy Biczak interesował się również historią Częstochowy w różnych aspektach. Był aktywnym członkiem Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego, dopóki choroba nie zakończyła jego członkostwa. 18 listopada 1997 r. na jednym ze spotkań naukowych CzTN wygłosił odczyt nt. *Związki Ignacego Kozielskiego, współtwórcy polskiego skautingu, z regionem częstochowskim*. Odczyt przybliżył sylwetkę człowieka oddanego bez reszty harcerstwu²⁴.

²² *Ilustrowana historia harcerstwa częstochowskiego*, red. H. Pałka, Komisja Historyczna Hufca ZHP w Częstochowie, Częstochowa, s. 122.

²³ <https://czestochowa.zhp.pl/page>.

²⁴ „Ocalić od Zapomnienia” 2012, nr 23.

Komisja Historyczna Hufca ZHP w Częstochowie pamiętała o seniorach ZHP i przedstawiała ich sylwetki w pisemku „Ocalić od Zapomnienia”. Między innymi przedstawiono tam życie i działalność dh. hm. Jerzego Biczaka²⁵.

Mimo starań wielu działaczy harcerskich pozostało jednak w ZHP wiele działań mających komunistyczny wydźwięk polityczny, m.in. w latach 1967–1968 harcerze uczestniczyli w akcjach „Śladem Czerwonego Sztandaru” i „Aurora” – dla uczczenia V Zjazdu PZPR, Rada Hufca ogłosiła zadania programowe na rok 1969 – „Harcerski Czyn Zjazdowy”. Hufiec Częstochowski od 1973 r. funkcjonował w Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej, zgodnie z nowym modelem ruchu młodzieżowego.

Działanie ZHP zmieniło się dopiero po VII Zjeździe ZHP. Na terenie hufca rozpoczął się okres odnowy harcerstwa, powrót do dawnego nazewnictwa, symboli harcerskich i tradycji. ZHP przestał być członkiem Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (FSZMP). W 1996 r., czyli rok po odejściu na emeryturę, dh hm. Jerzy Biczak został przedstawiony w książce pod redakcją dh. hm. Ryszarda Stefaniaka²⁶.

Dh Jerzy Biczak opublikował opracowanie *Państwowe Liceum Pedagogiczne im. Jana Władysława Dawida w Częstochowie 1945–1968. Zarys historii szkoły*²⁷ oraz 3 artykuły z zakresu historii harcerstwa częstochowskiego: *Księża – działacze Harcerstwa Częstochowskiego*²⁸; *Harcerska Służba Polsce w drużynach harcerskich w Częstochowie w latach 1947–1949*²⁹; *Problematyka oraz działalność drużyn harcerskich w zakładach kształcenia nauczycieli w Częstochowie w latach 1949–1974*³⁰.

Dh hm. Jerzy Biczak za swoją aktywność harcerską i zawodową otrzymał nast. odznaki i wyróżnienia:

- harcmistrz – Komenda Chorągwi ZHP Katowice – R.L.G/63 r. – 1.05.1963,
- Harcerska Odznaka Ziemi Śląskiej – K.10.04.1964,
- Medal 30-lecia Polski Ludowej – W. 22.07.1974 r. – legitymacja 1200/74,
- Złoty Krzyż Zasługi – 22.07.1975 r. – legitymacja 71.75.32,
- Harcmistrz Polski Ludowej – Główna Komenda ZHP Warszawa – R.L 8/76 r. – 22.07.1976,
- Odznaka Kadry Kształcącej – KCH-1977 r.,

²⁵ „Ocalić od Zapomnienia” 2010, nr 11.

²⁶ *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego...*, passim.

²⁷ J. Biczak, *Państwowe Liceum Pedagogiczne im. Jana Władysława Dawida w Częstochowie 1945–1968. Zarys historii szkoły*, Zespół Organizacyjny Koła Absolwentów Liceum Pedagogicznego im. Jana W. Dawida w Częstochowie pod przewodnictwem J. Perygi, Częstochowa 2001.

²⁸ Tenże, *Księża – działacze Harcerstwa Częstochowskiego*, [w:] *Materiały do historii i tradycji Harcerstwa Częstochowskiego*, red. R. Stefaniak, „Dom Książki”, Komisja Historyczna Hufca ZHP, Częstochowa 2000, s. 99–107.

²⁹ Tenże, *Harcerska Służba Polsce w drużynach harcerskich w Częstochowie w latach 1947–1949*, [w:] *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego...*, s. 34–38.

³⁰ Tenże, *Problematyka oraz działalność drużyn harcerskich w zakładach kształcenia nauczycieli w Częstochowie w latach 1949–1974*, [w:] *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego...*, s. 39–43.

- Złoty Krzyż Zasługi dla ZHP – 11.10.1978 r. – legitymacja 17.31.81,
- Złota Odznaka Województwa Katowickiego – 28.06.1978 r. – legitymacja 573/78,
- Za Zasługi dla ZHP – 11.10.1978 r. – legitymacja 17.31.81, 11/78,
- Odznaka „Za Zasługi dla Hufca ZHP w Częstochowie” – KH – 1978 r.,
- Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski – 22.07.1983 r. – legitymacja 2224-83-7,
- Medal 40-lecia Polski Ludowej W – 22.07.1984 r. – legitymacja 177/1/84M,
- Wyróżnienie 100-lecia Harcerstwa – KH – IV.2012 r.

Podsumowując działalność Jerzego Biczaka, nie można nie napisać o jego życiu rodzinnym. Był nie tylko nauczycielem, dyrektorem szkoły, harcerzem i wychowawcą. Miał rodzinę, którą założył w 1954 r., biorąc za żonę Teresę Bałę. Ukończyła ona Liceum Pedagogiczne w 1954 r., a później zaocznie w 1974 r. WSN w Opolu i WSP w Kielcach, uzyskując w 1976 r. stopień magistra filologii polskiej. Początkowo pracowała 4 lata w Szkole Podstawowej nr 4, a potem w Szkole Podstawowej nr 22. Jerzy Biczak pracował wtedy w Liceum Pedagogicznym. Wychowali dwoje dzieci: Ewę (63 lata) i Darka (59 lat). Jerzy i Teresa Biczakowie są dziadkami czworga wnuków i pradiadkami pięciorga prawnuków³¹.

Żona Jerzego Biczaka – Teresa – w rozmowie z autorem powiedziała o swoim mężu:

W związku małżeńskim przeżyliśmy z Jurkiem 65 i pół roku. Był to związek oparty na mocnych rodzinnych fundamentach. Sam będąc jedynakiem, doczekał się licznej rodziny, która licząc rodziców, dzieci, wnuków i prawnuków, wynosi 15 osób. Jurek cieszył się ich rozwojem. Dumny był z tego, że ich dzieci posiadają dyplomy magisterskie.

Mąż był człowiekiem otwartym dla ludzi i ich problemy. Cieszył się miłością rodziny, zaufaniem uczniów i podkomendnych harcerzy i serdecznością przyjaciół. Był przykładem człowieka odpowiedzialnego w życiu prywatnym, zawodowym i społecznym.

Fot. 4. Jerzy Biczak z żoną Teresą
Źródło: ze zbiorów Teresy Biczak.

³¹ Informacje pochodzą od żony – Teresy Biczak.

Kończąc to opracowanie o życiu i działalności pedagogicznej druha harcmistrza Jerzego Biczaka, dziękuję druhnie harcmistrzynie Halinie Pałce za udostępnienie publikacji jej autorstwa oraz artykułów poświęconych J. Biczakowi, zwłaszcza „Ocalić od Zapomnienia”. Dziękuję również Teresie Biczak za wiadomości dotyczące jej męża i ich rodziny oraz za korektę tego opracowania.

Bibliografia

Źródła

ARCHIWA RODZINNE

Biczak J. kwestionariusz osobowy.

Biczak J., *Zapiski historyczne. Instruktorzy – instruktorzy – działacze*, Komisja Historyczna Hufca ZHP, Częstochowa, opracowanie niepublikowane.

Biczak J., *Życiorys*, opracowanie niepublikowane.

Informacje żony.

Opracowania

Biczak J. *Harcerska Służba Polsce w drużynach harcerskich w Częstochowie w latach 1947–1949*, [w:] *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego 1911–1996*, red. R. Stefaniak, Częstochowa 1997, s. 34–38.

Biczak J., *Księża – działacze Harcerstwa Częstochowskiego*, [w:] *Materiały do historii i tradycji Harcerstwa Częstochowskiego*, red. R. Stefaniak, „Dom Książki”, Komisja Historyczna Hufca ZHP, Częstochowa 2000, s. 99–107.

Biczak J., *Państwowe Liceum Pedagogiczne im. Jana Władysława Dawida w Częstochowie 1945–1968. Zarys historii szkoły*, Zespół Organizacyjny Koła Absolwentów Liceum Pedagogicznego im. Jana Wł. Dawida w Częstochowie pod przewodnictwem Jana Perygi, Częstochowa 2001.

Biczak J., *Problematyka oraz działalność drużyn harcerskich w zakładach kształcenia nauczycieli w Częstochowie w latach 1949–1974*, [w:] *Szkice z dziejów harcerstwa częstochowskiego 1911–1996*, red. R. Stefaniak, Częstochowa 1997, s. 39–43.

Bilnik P., *Początki skautingu w Częstochowie. Lata 1908–1918*, „Almanach Częstochowy” 2002, t. 16, s. 85–99.

Krupski L., *Pod znakiem Orła Białego i harcerskiej lilijki. Rzecz o wydarzeniach Częstochowy, Kłobucka i okolic w latach 1914–1947 na tle walk wyzwolńczych*, Wydawnictwo TArt, Wrocław 2008.

Łęski Z., *ZHP w Częstochowie i Kłobucku*, Częstochowa 1993.

Materiały do historii i tradycji Harcerstwa Częstochowskiego, red. R. Stefaniak, Komisja Historyczna Hufca ZHP, Częstochowa 2000; zawiera m.in.: R. Stefa-

- niak, *Życie religijne harcerzy częstochowskich w latach 1912–1939*, s. 7–10; E. Szostak, *Harcerstwo polskie u stóp Jasnogórskiej Pani 1920–1997*, s. 11–22; R. Nurek, pseud. Jarża, *Barwne życie w Szarych Szeregach*, s. 23–31; R. Nurek, *Moje partyzanckie boje*, s. 33–55; R. Stefaniak, *Harcerstwo Częstochowskie w hołdzie Józefowi Piłsudskiemu*, s. 71–73; R. Stefaniak, *Częstochowa wobec śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego w 1935 roku*, s. 75–77; Z. Roesler, *Odtwarzanie harcerstwa częstochowskiego w latach 1945–1946*, s. 79–82; M. Jackowski, *Zuchy w Częstochowie w latach 1945–1949 (fragmenty wspomnień)*, s. 87–88; R. Stefaniak, *Harcerstwo Częstochowskie w latach 1945–1950*, s. 89–93; J. Biczak, *Księża – działacze harcerstwa częstochowskiego*, s. 99–107.
- „Ocalić od Zapomnienia”, pismo wydawane od 1. 09. 2007 r. przez Komisję Historyczną Hufca ZHP w Częstochowie, nr. 1–76.
- Pałka H., Chudzik M.T., *Ilustrowana historia harcerstwa częstochowskiego. 100 lat harcerstwa ziemi częstochowskiej*, Komisja Historyczna Hufca ZHP Częstochowa, Częstochowa 2011.
- Pielgrzymka Związku Harcerstwa Polskiego na Jasną Górę, Częstochowa 23–25 maja 2003*, Częstochowa 2003.
- Stefaniak R., *Grono harcerzy z czasów walk o niepodległość w Częstochowie*, [w:] *Z dziejów najnowszych Częstochowy*, red. R. Szwed i W. Palus, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1995.
- Stefaniak R., *Harcerstwo częstochowskie na Jubileuszowym Zlocie w Spale, 11–25 lipca 1935 r.* Hufiec ZHP, Komisja Historyczna, Częstochowa 1995.
- Stefaniak R., *Harcerstwo w Częstochowie w latach 1918–1928*, [w:] *Częstochowa w pierwszych latach Polski Odrodzonej. Materiały z sesji zorganizowanej w Częstochowie 9 listopada 1993 r.*, red. R. Szwed, J. Mizgalski, W. Palus, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1994.
- Stefaniak R., *Ruch Przyjaciół Harcerstwa w Częstochowie w latach 1929–1939*, [w:] *Wielkie i małe problemy Częstochowy w Polsce Odrodzonej (1918–1939). Materiały z III Sesji Naukowej Historiografii Regionalnej 14.11.1996 r.*, red. R. Szwed, W. Palus, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie”, Zakład Historii Najnowszej Instytutu Filozoficzno-Historycznego, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa, 1996.
- Stefaniak R., Szlenk J., *Częstochowska Chorągiew ZHP 1975–1992. Zarys dziejów*, Komisja Historyczna Hufca ZHP, Częstochowa 2002.

Życie i działalność harcerska, nauczycielska i wychowawcza druha harcmistrza Jerzego Biczaka (1926–2020)

Streszczenie

Opracowanie przedstawia życie zawodowe mgr. Jerzego Biczaka, świetnego nauczyciela i wychowawcy kilku pokoleń przyszłych nauczycieli i wychowawczyń przedszkoli. Sprawdził się również jako dyrektor kilku szkół. Przede wszystkim jednak był zakochany w harcerstwie. Druh harcmistrz Jerzy Biczak był instruktorem harcerstwa i działaczem krzewiącym prawo harcerskie i gorący patriotyzm. Pozostawił po sobie opracowania poświęcone historii Hufca ZHP w Częstochowie. Był człowiekiem dzielnym, ale skromnym, towarzyskim i rodzinnym, kochającym żonę, dzieci, wnuki i prawnuki. Zabrała go długotrwała choroba.

Słowa kluczowe: harcerstwo, nauczanie, wychowanie.

Scout, teaching and educational life and activity of scout friend, scoutmaster Jerzy Biczak (1926–20020)

Summary

The study presents the professional life of Jerzy Biczak, a great teacher and tutor of several generations of future teachers and tutors of kindergartens. He also proved successful as headmaster of several schools. Most of all. However, he was in love with scouting. The second scoutmaster Jerzy Biczak was scouting instructor and an activist promoting scouting law and passionate patriotism. He left behind a series of studies devoted to the history of the scout troop in Częstochowa. He was a brave but modest and sociable man and family, loving wife, children, grandchildren and great-grandchildren. A long illness took him away.

Keywords: scouting, teaching, education.